

УДК 343.2

МІСЦЕ СТРАТЕГІЇ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Марія КІКАЛІШВІЛІ,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена розгляду того, яке саме місце займає стратегія у протидії корупційній злочинності. У статті встановлено визначення поняття «стратегія», наведено витоки походження даного поняття, зауважено мету та глобальне завдання зазначеної кримінологічної категорії, а також зазначено специфічні аспекти, характерні лише стратегії як явищу.

Автором розкривається місце стратегії в загальній протидії корупційній злочинності. Доводиться, що стратегія займає одне з провідних місць в боротьбі із корупційною злочинністю, адже вона є основою, що формує та координує загальну політику держави в антикорупційній сфері.

У статті звертається увага, що без антикорупційної стратегії заходи з боротьби з корупцією є несистемними та нескоординованими. Окремо наголошується на тому, що остання Антикорупційна стратегія в Україні датується періодом 2014–2017 рр. Починаючи з 2018 року, наша держава фактично живе без сучасної стратегії протидії корупційній злочинності, що не дозволяє побудувати дієву антикорупційну політику та викоринити явище корупції з терен країни.

Визначено, що стратегія протидії корупції є важливим елементом всієї антикорупційної політики держави. За відсутності стратегії, яка визначає довгострокові цілі та пріоритети, а також затверджує заходи протидії корупції, неможливо казати про дієву боротьбу з корупцією, адже такої боротьби немає, а лише створюється певна її видимість. Саме стратегія протидії корупції є відправною точкою для успішного подолання цього хворобливого явища.

Ключові слова: стратегія, корупційна злочинність, протидія, довгострокові цілі, корумпованість, кримінологія.

THE ROLE OF THE STRATEGY IN COMBATING CORRUPTION

Mariia KIKALISHVILI,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Criminal Law and Criminology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

SUMMARY

The article is devoted to the consideration of the role and place of the strategy in the fight against corruption. The article establishes the definition of the concept “strategy”, gives the origins of this concept, notes the purpose and global task of the noted criminological category, as well as specific aspects, unique characteristic of the strategy.

The author reveals what role is given to the strategy in the overall fight against corruption. It proves that the strategy occupies one of the leading positions in the fight against corruption crime, as it is the basis that shapes and coordinates the general policy of the state in the anti-corruption field.

The article draws attention to the fact that without an anti-corruption strategy, anti-corruption measures are not systematic and coordinated. It is emphasized that the latest Anti-Corruption Strategy in Ukraine dates back to 2014–2017 and since 2018 Ukraine has been living without a strategy to combat corruption, which does not allow to build an effective anti-corruption policy and to eradicate the phenomenon of corruption.

As a result, it is determined that the anti-corruption strategy is an important element of the entire anti-corruption policy of the state. In the absence of a strategy that defines long-term goals and priorities, as well as approves measures to combat corruption, it is impossible to speak about an effective fight against corruption, as there is essentially no fight, but only a certain appearance of it. It is the anti-corruption strategy that is the starting point for successfully overcoming this painful phenomenon.

Key words: strategy, corruption crime, counteraction, long-term goals, corruption, criminology.

LOCUL STRATEGIEI ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA CORUPȚIEI

REZUMAT

Articolul este dedicat luării în considerare a locului exact în strategia de combatere a corupției. Articolul definește conceptul de „strategie”, arată originile originii conceptului, a notat scopul și obiectivele globale ale categoriei criminologice marcate, precum și specifică aspecte specifice care caracterizează doar strategia ca fenomen.

Authorul dezvăluie locul exact al strategiei în lupta globală împotriva corupției. Se susține că strategia ocupă unul dintre locurile de frunte în lupta împotriva corupției, deoarece este baza care modelează și coordonează politica generală a statului în sfera anticorupției.

Articolul atrage atenția asupra faptului că, fără o strategie anticorupție, măsurile anticorupție sunt nesistемice și necoordonate. Se subliniază că cea mai recentă strategie anticorupție din Ucraina datează din 2014-2017, iar din 2018 țara noastră trăiește de fapt fără o strategie modernă de combatere a corupției, care, în consecință, nu permite construirea unei politici anticorupție eficiente și eradicarea fenomenului corupției. din țară.

Drept urmare, se stabilește că o strategie anticorupție este un element important al întregii politici anticorupție a statului. În absența unei strategii care definește obiectivele și prioritățile pe termen lung, precum și aprobă măsurile anticorupție, este imposibil să vorbim despre o luptă eficientă împotriva corupției, deoarece o astfel de luptă este, în esență, inexistentă și se creează doar o anumită vizibilitate. Strategia anticorupție este punctul de plecare pentru depășirea cu succes a acestui fenomen dureros.

Cuvinte cheie: strategie, infracțiune de corupție, contracarare, obiective pe termen lung, corupție, criminologie.

Постановка проблеми. Сучасна Україна являє собою державу із високим рівнем корупції, що вже визнано не лише українськими чи міжнародними аналітичними службами та структурами або небайдужою громадськістю, а й безпосередньо вітчизняними представниками законодавчої та виконавчої гілок влади. Сучасні умови склалися таким чином, що Україна перебуває у важких геополітичних та економічних обставинах. Це зумовлює появу певних негараздів у суспільному житті. На шляху до остаточної демократизації наша країна зазнає реформування та поступово звикає жити із європейськими цінностями замість радянських пережитків. Цілком природно, що подібні процеси не можуть відбуватися абсолютно безболісно. Одним з пріоритетних напрямів реформування та видозмін, безумовно, є антикорупційна політика нашої держави, яка, нарешті, повинна запрацювати на якісне викоринення феномену корупції.

Починаючи з 2014 року, коли завдяки Революції Гідності в Україні була пробуджена національна свідомість, в державі спостерігаються досить впевнені та необхідні кроки для боротьби із корупційною злочинністю. Проте за недоброю традицією зазначені кроки, які відрізнялися прогресивністю, наразі не реалізовані повністю. Що більше затихає відгомін революційних дій, то більше політична верхівка України сповільнюється в бажанні винищення корупційних проявів на теренах країни. Подібна ситуація викликає обурення в активної громадськості, яка все голосніше вимагає змін. Лише поборовши корупцію або хоча б звівши її прояви до мінімуму, ми зможемо говорити про потенційну розбудову сильної держави із європейським майбутнім. В іншому разі нас чекає закріплення серед держав третього світу, які зовсім не мають впливу в міжнародній політиці через постійні негаразди у внутрішньополітичній сфері.

З огляду на зазначене одним з найбільш нагальних питань для України є посилення боротьби із корупцією та ефективна протидія цьому явищу. Для реалізації цього в нашій країні необхідно розробляти новітні плани дій із викоринення корупції, ретельно вивчати зарубіжний досвід в контексті його можливого застосування в українських умовах, а також вдосконалювати вітчизняну антикорупційну доктрину [5].

Перелічені дії неможливо вчинити без належного стратегічного обґрунтування, адже саме стратегія окреслює головні пріоритети та загальне бачення державної політики в певній сфері. Треба окремо зауважити, що основні принципи забезпечення антикорупційної стратегії були запроваджені центральним антикорупційним нормативно-правовим актом нашої держави – Законом України «Про запобігання корупції» [9].

Актуальність теми дослідження пояснюється тим, що у вітчизняних наукових колах питання місця стратегії в загальній протидії корупційній злочинності майже не вивчається. Подекуди лише трапляються роботи із суто теоретичною кримінологічною характеристикою стратегії як явища. Додатково підвищує актуальність даної роботи те, що наша держава з кінця 2017 – початку 2018 року живе без антикорупційної стратегії (нагадаємо, що наразі вже почався 2020 рік), що є вкрай неприпустимим, адже без належної антикорупційної стратегії неможливо визначитися із загальною антикорупційною політикою. Саме у науковому поясненні та обґрунтуванні важливості місця стратегії у протидії корупційній злочинності задля подальшого недопущення подібних ситуацій із довготривалою відсутністю такого документу в державному житті вбачається важливість даного наукового дослідження.

Стан дослідження. Серед науковців, які присвячували свої роботи дослідженню стратегії та стратегічних аспектів протидії злочинності в кримінологічному розрізі,

виокремлюються такі вчені: О.М. Бандурка, О.Ю. Бусол, В.В. Голіна, О.М. Джужа, А.П. Закалок, М.Г. Колодяжний, О.М. Литвинов, М.І. Мельник та інші.

Метою та завдання статті. Метою статті є дослідження всіх чинників, пов'язаних із стратегією протидії корупційній злочинності, а також виявлення того місця, яке займає стратегія у зазначеній антикорупційній діяльності. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: визначитися із загальнотеоретичним поняттям «стратегія»; з'ясувати, яке місце займає стратегія в загальній протидії корупційній злочинності; дослідити, які проблеми існують у сфері застосування стратегії щодо безпосередньої протидії корупційній злочинності; визначити можливі шляхи подолання зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до викладення основного матеріалу, визначимося із тим, що саме являє собою поняття «стратегія».

Слід зазначити, що у понятійному апараті науки кримінології поняття «стратегія» є дещо новим та введеним до обігу відносно недавно. Історично стратегія – це щось більш притаманне воєнній справі. Вперше це поняття з'явилося ще за часів Давньої Греції. Воно означало організацію масштабних військових операцій [7, с. 177].

З розвитком людства та з плином часу стратегія набула вже більш цивільного значення та стала розглядатися як діяльність із вибору вектору розвитку в певній сфері та як сукупність певних дій, спрямованих на досягнення глобальної і конкретизованої мети.

Сучасна кримінологія розглядає стратегію як набір засобів, що слугують досягненню цілей та сприяють веденню якісної боротьби із всією злочинністю або конкретними її проявами. Також з кримінологічного погляду стратегію можна представити у вигляді вибору кінцевого напрямку для досягнення тих цілей, що були окреслені задалегідь [3, с. 13].

Деякі науковці вважають, що стратегію необхідно визначати через вид державної діяльності. Тобто вони визначають поняття стратегії більш розгорнуто та дають їйому тлумачення як галузі державної діяльності, яка втілює в життя концептуальні питання теорії та практики запобігання злочинності, боротьби з нею та її профілактики. Подібна державна діяльність конкретизується у програмуванні, плануванні, прогнозуванні та безпосередньому здійсненні певних дій, спрямованих на досягнення загальноновизначеної мети [6, с. 30]. На нашу суб'єктивну думку, таке визначення є одним з найбільш вдалих в науковій літературі.

Менш популярною є позиція тих науковців, які схильні розглядати стратегію як правовий феномен через її обов'язкові ознаки. До таких ознак відмічений табір дослідників відносять:

- сукупність теоретичних положень та ідей політико-правового характеру, які розроблені та висунуті на довгострокову перспективу;
- визначення загальної направленості діяльності та фундаментальних цілей;
- виклики, які ставляться перед нею тим чи іншим видом злочинності [11, с. 497–499].

Метою кримінологічної стратегії завжди є довготривалий розвиток держави в певній галузі. Цікаво, що поряд із загальнодержавними стратегіями існують регіональні, адже не кожен регіон держави страждає від певних проблем однаково сильно, як і інші. Регіональні кримінологічні стратегії конкретизують ті цілі загальнонаціональної стратегії, які характерні для чітко визначеного регіону.

Глобальне завдання кримінологічної стратегії – поступове обмеження дії криміногенних факторів задля установлення принципу законності на теренах всієї держави.

Треба зауважити, що кримінологічна стратегія дозволяє зробити загальний механізм протидії злочинності (в тому числі й корупційній) більш стабільним, системним та чітко спрямованим. Стратегія виступає відправною точкою для подальших планів та задач окремих суб'єктів. Вона акумулює усі сучасні наукові доробки задля формування вірного погляду на певне явище.

Кримінологічна стратегія завжди відрізнялася специфічними аспектами, характерними лише їй. Так, О.М. Литвинов зауважував, що для кримінологічної стратегії протидії злочинності завжди характерними є такі особливості: наявність кінцевої, остаточно сформованої мети, визначення державного вектору на досягнення цієї сформованої мети, чітко визначені настанови на успішне досягнення мети та обмеження часовим проміжком [8, с. 378].

Важливо, що зазвичай стратегія не існує лише в теоретичному полі. Вона конкретизується та проявляється у прийнятих нормативних документах, таких як програми, плани тощо. У контексті протидії корупційній злочинності питання стратегії проведення такої діяльності є вкрай нагальним, адже вона визначає загальні пріоритети державної політики щодо запобігання корупції та боротьби з нею як з явищем. Стратегія в контексті протидії корупційній злочинності – це не лише кримінологічне поняття, а й одноімений документ, який відрізняється високим рівнем важливості. Важливість цього документа полягає в тому, що він є підставою для формування державної антикорупційної політики на чітко визначений часовий період, а також єдиною основою для визначення загальнодержавного плану дій з викоринення корупції.

Державна програма з реалізації Антикорупційної стратегії конкретизує ті заходи, які необхідно вжити для дієвої та ефективної протидії корупційній злочинності. У ній передбачені обов'язки та плани дій для всіх суб'єктів антикорупційної діяльності (сюди входять безпосередньо органи кримінальної юстиції, державні органи, громадські організації).

Ця Програма має істотні відмінності від Антикорупційної стратегії, адже вона не лише визначає загальний вектор розвитку на найближчий період, а й безпосередньо ставить локальні задачі, висуває строки для реалізації цих задач та зазначає відповідальних суб'єктів за реалізацію таких локальних задач. Саме на підставі зазначеної Програми кожен державний орган, а також орган місцевого самоврядування в Україні виробляє внутрішні документи антикорупційного спрямування.

Отже, яке ж місце в загальній протидії корупційній злочинності відводиться стратегії? Напевно, відповідь на таке риторичне питання занадто очевидна. Антикорупційна стратегія займає центральне місце у протидії корупційній злочинності, виступаючи базисом для подальшого формування державної антикорупційної політики, тобто першочерговою основою для державної боротьби із корупцією.

Додатково варто зауважити, що стратегія відіграє важливу роль у формуванні антикорупційного законодавства. Коли формується законодавство, повинна дотримуватися така схема: «стратегія – закон – програма – підзаконні акти». На жаль, оскільки певні нормативно-правові акти приймалися в різний час і за відсутності єдиної науково обґрунтованої стратегії протидії корупції, зазначена схема не була реалізована належним чином в нашій державі [1].

Без антикорупційної стратегії заходи з боротьби з корупцією будуть несистемними та нескоординованими [13]. Крім цього, відсутність антикорупційної стратегії зумовить незлагодженість у роботі суто антикорупційних суб'єктів, які й без того наразі працюють із змінним успіхом, адже весь час конфліктують та не можуть компромісно вирішувати розбіжності, які виникають під час ведення ними професійної діяльності.

Антикорупційна стратегія покликана представити ціль, навести шляхи її досягнення та окреслити часові рамки для досягнення цієї цілі. Без подібного програмного документу, який визначає основні засади антикорупційної діяльності держави на найближчі роки, ніхто нічого не знає та не розуміє, що треба робити. Можливо, буде певним перебільшенням зауважити, що стратегія для протидії злочинності – це те ж саме, що Конституція для загального законодавства країни, але подібне порівняння має певну логіку. Все вітчизняне законодавство будується на тих основоположних принципах, що закладаються (чи були закладені) Конституцією. Будь-які норми кодексів чи окремо взятих законів покликані захистити права, законні інтереси та основоположні свободи людини та громадянина. Це закріплено у Основному Законі України. Так, в загальному масиві нормативно-правових актів завжди є, так би мовити, головний документ, на основі якого та з дотриманням вимог якого приймаються всі інші. Такий закон в Україні – це Конституція, яка є фундаментом всієї законотворчості в державі.

Так само й із стратегією. Антикорупційна стратегія – це фундамент загальної антикорупційної діяльності держави, що включає антикорупційну політику, тактику та інші дії, що конкретизують ті основи, які закладаються стратегічно.

Ще одне порівняння можна зробити із воєнною справою, адже не даремно термін «стратегія» був запозичений саме звідти. Так, під час Другої світової війни фашистська Німеччина мала стратегію її ведення, про яку, напевно, чув кожний – блицкриг (ведення швидких воєнних дій, які дозволяють захопити важливі інфраструктурні об'єкти ворога в короткий строк). Ця стратегія реалізовувалася вже шляхом вчинення безпосередніх воєнних операцій та втілювалася у боях, які велися за певною тактикою. Проте весь набір воєнних дій був підпорядкований загальній стратегічній цілі.

Отже, стратегія в протидії корупційній злочинності займає центральне місце, виступаючи тією основою, що формує та координує загальну політику держави в антикорупційній сфері. Без стратегічної основи будь-які антикорупційні дії будуть відрізнятися хаотичністю та безсистемністю.

Жахливо звучить інформація, що вже понад півтора року Україна живе без актуальної антикорупційної стратегії, начебто зберігаючи прагнення подолати корупцію. Проте як її подолати без стратегії такого подолання?

Остання Антикорупційна стратегія в Україні була сформована на період 2014–2017 років та затверджена Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [10]. Згідно з планом ця стратегія повинна була закінчити свою дію в грудні 2017 року та втратити чинність. Проте новітня Антикорупційна стратегія на 2018–2020 роки, розробкою якої займалося Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), так і не була прийнята, тому весь цей строк наша держава теоретично боролася із корупцією за стратегією 2014–2017 років. Однак уже настав 2020 рік, тому Україні потрібна нова стратегія.

Необхідно розуміти, що стратегія протидії корупційній злочинності повинна відповідати вимогам сучасності. Неможливо говорити про дієву протидію корупції, коли ми боремося із нею на основі концепцій, актуальних для минулих років. Новий період – нова стратегія. Лише в такому разі діяльність, спрямована на протидію корупції, буде відповідати тим корупційним проявам, що характерні тут і зараз. Відсутність актуальної стратегії призвела до того, що органи кримінальної юстиції, які спеціалізуються на корупційних правопорушеннях та злочинах, працюють розбалансовано та неефективно, а частина державних

органів та органів місцевого самоврядування приймає такі антикорупційні рішення, які суто інтуїтивно вважає необхідними та вірними [4].

Аналіз минулих стратегій та запровадження нових із всіма необхідними експертизами відповідності міжнародним вимогам є прямим обов'язком НАЗК, на якому, до речі, й лежить відповідальність за життя країни без антикорупційної стратегії вже близько двох років.

НАЗК порушило строки представлення стратегії 2018–2020 рр., а всі необхідні експертизи проводило формально. У тому вигляді, в якому НАЗК пропонувало стратегію, приймати її, очевидно, було не можна. Далі почалася бюрократія з тотальним недотриманням строків не тільки з боку НАЗК, а й з боку уряду, який вчасно не передав проєкт стратегії до профільних комітетів. А далі почалися президентські вибори, парламентські вибори та розмови про перезавантаження НАЗК [2].

Що ми маємо в залишку? Стратегії немає, винні не покарані, а два роки життя без антикорупційної стратегії – це не біда. Подібна логіка неприпустима. Очевидно, що відсутність стратегії протидії корупційній злочинності сприяє тому, що корупція міцнішає та дедалі більше загрожує національній безпеці України. Без стратегічного розуміння заходів, які необхідно вжити для викорінення корупційних проявів, Україні не вдасться побороти зазначене хворобливе явище.

Політико-правові осередки нашої держави нещодавно активізували питання необхідності прийняття Антикорупційної стратегії на 2019–2023 роки (проєкт якої вже був представлений Центром політико-правових реформ), де пропонувалося, серед іншого, істотно змінити модель роботи НАЗК, аби подібної тяганини, як із стратегією 2018–2020 рр., більше не було [13].

Варто пам'ятати, що стратегія протидії корупції повинна ґрунтуватися на чіткому розумінні системності цього виду злочинів. Стратегія повинна розробити таку модель протидії, за якої на корупцію буде здійснюватися відповідний вплив в однаковому режимі по всій вертикалі влади й повсюдно [12, с. 115].

Крім цього, важливо, аби новітня стратегія протидії корупції була побудована на трьох важливих елементах:

- усвідомленні небезпеки від корупційної злочинності;
- попередженні та запобіганні вчиненню корупційних злочинів;
- верховенстві закону.

Враховуючи відмічені елементи, можна домогтися того, аби нормативно-правові акти приймалися так, щоб з їхньої суті не породжувалося корупційних можливостей, а для дієвої протидії корупційній злочинності більш активно залучалася небайдужа громадськість.

Висновки. Підводячи підсумок, варто зазначити, що стратегія займає одне з провідних місць у загальній протидії корупційній злочинності. Стратегія протидії корупції постає важливим елементом всієї антикорупційної політики держави. За відсутності стратегії, яка визначає довгострокові цілі та пріоритети, а також затверджує заходи щодо протидії корупції, неможливо говорити про дієву антикорупційну політику, адже такої політики немає. Важливо усвідомлювати те, що дієва антикорупційна політика України та ефективна протидія корупції можливі лише за умови чіткого розуміння теоретичних положень усіх питань, пов'язаних із корупцією. Тільки в такому разі можна говорити про успішну антикорупційну стратегію нашої держави.

Список використаної літератури:

1. Бернадський П.І. Система антикорупційного законодавства України. URL: http://www.rusnauka.com/19_DSN_2010/Economics/69941.doc.htm.
2. Левін П. Більше ніж півтора роки без антикорупційної стратегії. URL: <http://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/bilshenizh-pivtora-roky-bez-antikorupciynoyi-strategiyi>.
3. Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. Москва : Наука, 1990. 272 с.
4. Боротьба з корупцією навромацки, або Чому в Україні досі немає Антикорупційної стратегії на 2018–2020 роки. URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873157-borotba-z-koruptsiyu-navpomatski,-abo-chomu-v-ukrayini-dosi-nemaie-antikoruptsiynoyi-strategiyi-na-20182020-roki>.
5. Гаман П.І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Електронне видання «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2018. № 10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf.
6. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні : монографія / В.В. Голіна, С.Ю. Лукашевич, М.Г. Колодяжний ; за ред. чл.-кор. нац. акад. прав. наук України, д-ра юрид. наук В.В. Голіни ; Нац. акад. прав. наук, Ін-т вивч. пробл. злочинності. Харків : Право, 2012. 303 с.
7. Кушнарьов І.В. Стратегія протидії корупції як складова антикорупційної політики. *Право і Безпека*. 2012. № 5. С. 177–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_5_40.
8. Литвинов О.М. Стратегія протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 377–387. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2460/strategiya_protidiyi_zlochinnosti.pdf?sequence=2.
9. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2056.
10. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон від 14.10.2014 р. № 1699-VII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 46. Ст. 2047.
11. Современные проблемы и стратегия борьбы с преступностью / науч. ред. В.Н. Бурлаков, Б.В. Волженкин. Санкт-Петербург : Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Изд-во юрид. ф-та С.-Петербур. гос. ун-та, 2005. 592 с.
12. Суббот А.І., Костенко В.М. Шляхи покращання правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 1. С. 115–120.
13. Які заходи боротьби із корупцією треба запровадити у найближчі 5 років. URL: <https://rpr.org.ua/news/yaki-zakhodyborot-by-z-koruptsiieiu-treba-zaprovadyty-u-nastupni-5-rokiv/>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Кікалішвілі Марія Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kikalishvili Mariia Viktorivna – Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Criminal Law and Criminology of Taras Shevchenko National University of Kyiv